

**НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ
ЗА ПРОДЪЛЖАВАЩОТО ПРОФЕСИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ
ЗА ПЕРИОДА 2005-2010 ГОДИНА**

ВЪВЕДЕНИЕ

Стратегическа цел на Европейския съюз към 2010 г. е създаването на най-конкурентоспособната в света, динамична, основана на знания икономика с повече и по-добри работни места и по-висока социална кохезия. Постигането на тази цел изисква изключително внимание към осигуряването на подходящо образование и професионално обучение за подобряване пригодността за заетост на работната сила. Общественото управление на Република България като страна, на която предстои присъединяване към Европейската общност, взема предвид европейските стратегии, политики и практики в областта на продължаващото професионално обучение. Водещи в това отношение за нас са Лисабонската стратегия до 2010 г., концепцията за учене през целия живот, програмата "Образование и обучение 2010", Европейската стратегия по заетостта и др.

В периода на преход към пазарна икономика и съпровождащия го интензивен процес на реструктуриране на производството е налице определена тенденция на разминаване на качеството на работната сила с новите потребности. Това се проявява още по-силно при съпоставка с бъдещите изисквания към националната работна сила с оглед предприединителните процеси и развиващата се глобализация. Реформата в образованието като цяло и в частност – в професионалното образование и обучение в България, е поставена пред важна задача - да се осигурят такива условия за професионална подготовка, които да дават възможност за непрекъснато поддържане качеството на работната сила и нейната пригодност за заетост в съответствие с изискванията на пазара на труда и икономиката на знанието. Тази задача може да се изпълни чрез продължаващото професионално обучение за всички, при равен достъп и равни условия. Необходима е ясна, конкретизирана, целево определена във времето и социалното пространство, ресурсно осигурена стратегия за развитието на продължаващото професионално обучение в страната. Стратегията е взаимно свързана с подобни документи за социалното и икономическото развитие: Правителствената програма, Националният план за икономическо развитие до 2006 г., подготвеният Национален план за развитие до 2013 г., Стратегията по заетостта 2004-2010 г. и др.

Предназначението на Стратегията е да подпомогне развитието на реформата в професионалното образование и обучение, като създаде концептуални, методологически и планови условия за нейното реализиране.

Предмет на Стратегията е процесът на обучение на лица над 16 години за придобиване, разширяване и усъвършенстване на професионалната квалификация с цел подобряване пригодността за заетост, подпомагане на професионалната кариера и индивидуалното развитие.

Целта на Стратегията е да очертае националните приоритети за развитие на продължаващото професионално обучение в контекста на ученето през целия живот, както и да посочи отговорните институции за тяхната реализация.

**I. СЪСТОЯНИЕ, ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В ОБЛАСТТА НА
ПРОДЪЛЖАВАЩОТО ПРОФЕСИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ**

1. Състояние и тенденции на пазара на труда

В периода на преход пазарът на труда се характеризира с количествен и качествен дисбаланс. Търсенето на работни места значително надвишава предлагането. Същевременно качествените характеристики на незаематата работна сила не съответстват на качествената структура на предлаганите работни места. Негативната демографска ситуация задълбочава несъответствията и нежелателните ефекти при търсенето и

предлагането на работни места. Отрицателният естествен прираст, както и значителната външна миграция, се отразяват неблагоприятно върху абсолютния брой и структурата на трудовите ресурси в България. Наблюдава се трайна тенденция към намаляване на населението в трудоспособна възраст.

Преобладаващата част от общия брой на работната сила са хора със средно образование - 55,7%, с висше образование са 23,4%, а с основно и по-ниско образование - 20,9%.

В резултат от икономическото стабилизиране през последните години безработицата намалява. Равнището на безработица в страната за 2003 г. е 13,7%¹. Характерни са все още високите нива на дългосрочната безработица и ниското образователно и професионално-квалификационно равнище на безработните. Над 40 % от дългосрочно безработните през 2003 г. са без или с ниска степен на квалификация. За останалата част, както и за много от заетите, сериозен проблем е деквалификацията, особено при високите възрастови групи. Значително е равнището на младежката безработица (28,1%). Причините за това при много от младежите са ниското образование, липсата на професия или липсата на практически опит.

Различна е качествената структура на работната сила като цяло по региони.

Неравномерно е разпределението на безработицата по региони и общини, както и качествената структура на безработните.

Търсенето на работна сила² се изменя в зависимост от общото състояние на икономиката, сезонните фактори и развитието на субсидираната заетост. Решението на работодателя за реализиране на труд с определени количествени и качествени характеристики е от решаващо значение.

Тези специфични фактори, заедно с европейските и световните тенденции за непрекъснато нарастване на изискванията към пригодността за заетост, определят необходимостта от продължаващо професионално обучение както във всички възрастови групи на работната сила, така и в териториален аспект.

Обучението за придобиване на професионална квалификация на лицата на пазара на труда се организира от Агенцията по заетостта. Общият брой на проведените курсове през 2003 г. е 1977, което надвишава броя на същите през 2000 г. повече от два пъти.

Преобладаващата част (29 294 души) от завършилите обучение за професионална квалификация през 2003 г. към момента на включването им в обучението са били безработни. Броят на заетите лица, завършили такова обучение за същия период е, 8 863 души. За сравнение през 2000 г. броят на завършилите обучение за придобиване професионална квалификация е бил общо 12 569 души, като заетите лица от тях са били едва 496.¹

Преобладава обучението за придобиване на допълнителна квалификация -67,4%, следвано от обучението за преквалификация - 22,9% и обучението за придобиване на начална професионална квалификация - 9,7%. Налице е тенденция към нарастване броя на курсовете за допълнителна професионална квалификация. През 2003 г. те са близо две трети от всички проведени курсове в страната.

2. Законова рамка

В **Конституцията на Република България** (1991 г.) са заложили основните принципи за свободно развитие на образованието (чл. 23) и правото на всеки на образование (чл. 53), доразвити в редица закони и подзаконови нормативни актове.

Основните закони, които регулират правната рамка на продължаващото професионално обучение в страната, са:

Кодекс на труда - КТ (1986 г., посл. изм. 2004 г.): установява правата и задълженията на заетите за и при обучение за придобиване и повишаване на квалификацията и за преквалификация на базата на споразумение между работодател и работник (служител).

Закон за народната просвета – ЗНП (1991 г.): осигурява основната нормативна уредба на образованието; регламентира правото на гражданите да повишават непрекъснато своето образование и квалификация; определя ролята и мястото на държавните образователни изисквания, както и реда за издаване на документи за придобитата степен на образование и професионална квалификация;

Закон за професионалното образование и обучение - ЗПОО (1999 г.): осигурява нормативната уредба на началното и продължаващото професионално обучение с основна

цел гарантиране качеството на професионалното образование и обучение съобразно нуждите на пазара на труда и в съответствие с тенденциите в Европейския съюз; определя функциите на системата на професионалното образование и обучение (ПОО) за подготовка на гражданите за реализация в икономиката и обществото, като осигурява условия за придобиване и непрекъснато усъвършенстване на професионалната квалификация;

Закон за висшето образование - ЗВО (1995 г.): урежда устройството, функциите, управлението и финансирането на висшето образование в Република България; осигурява условия за синхронизиране на системата на висшето образование в България с европейските тенденции относно достъпа до качествена подготовка, възможностите за мобилност в системата и прозрачността на придобитите квалификации;

Закон за насърчаване на заетостта – ЗНЗ (2001 г.): формулира преминаването от пасивно социално подпомагане към активни мерки на пазара на труда за увеличаване заетостта и повишаване квалификацията на работната сила; въвежда стимули за работодатели при обучение на заети за поддържане и повишаване квалификацията и на безработни в контекста на ученето през целия живот; регламентира видовете продължаващо професионално обучение, организирано от Агенцията по заетостта, условията за осъществяването му;

Закон за занаятите – ЗЗ (2001 г.): регламентира условията и правилата за обучение за занаяти, вкл. за извършване на обучението от майстор на конкретно работно място в занаятчийско предприятие; определя основните степени на занаятчийското обучение;

Закон за народните читалища – ЗНЧ (1996 г.): урежда дейността на читалищата в страната при изпълнение на основните им цели, в т.ч. за разширяване на знанията на гражданите, приобщаването им към ценностите и постиженията на науката, изкуството и културата чрез обучение и създаване на възможности за учене;

Конвенция за техническо и професионално образование (подписана в Париж на 10.11.1989 г., депозитор – ЮНЕСКО, в сила от 29.08.1991 г.; за България от 01.10.1994 г., утвърдена с Решение на МС № 236 от 15.06.1994 г.) – в рамките на образователната система страната ни потвърждава готовността си да разработва политики и стратегии за техническо и професионално образование, които да осигуряват условия за придобиването на познания и умения и за младежи, и за възрастни, необходими за тяхното икономическо и социално развитие, както и за индивидуалното и културното израстване на личността в обществото.

3. Институции, отговорни за продължаващото професионално обучение

На национално равнище:

Министерският съвет (МС) определя държавната политика в областта на образованието и заетостта.

Министерството на образованието и науката (МОН) ръководи, координира и контролира осъществяването на държавната политика в областта на професионалното образование и обучение. Министерството регулира и методически ръководи продължаващото професионално обучение, осъществявано чрез системата от професионални училища, професионални гимназии, училища по изкуствата, професионални колежи и висшите училища. Министърът на образованието и науката утвърждава Държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии, утвърждава Списъка на професиите за професионално образование и обучение, осигурява условия за изпълнението на Държавните образователни изисквания за системата на професионалното образование и обучение, утвърждава програми за квалификация в системата на професионалното образование и обучение.

Министерството на труда и социалната политика (МТСП) разработва, координира и провежда държавната политика в областта на професионалната квалификация на работната сила (заетите и безработните лица). Министерството отговаря за изготвянето на годишния Национален план за действие по заетостта, за определяне на нуждите от професионално обучение чрез анализ на тенденциите на пазара на труда и за организацията на професионално консултиране. Министерството участва в поддържането на Националния класификатор на професиите.

Агенцията по заетостта към министъра на труда и социалната политика изпълнява държавната политика по насърчаване на заетостта, защитата на пазара на труда, професионалното информиране и консултиране, професионалното и мотивационно обучение на безработни и заети лица, както и посредническите услуги по заетостта.

Националната агенция за професионално образование и обучение (НАПОО) е специализиран орган на Министерския съвет, създаден (1999 г.) със Закона за професионалното образование и обучение, за лицензиране дейности в областта на професионалното образование и обучение и координиране на институциите, имащи отношение към професионалното ориентиране, обучение и образование. Агенцията разработва Държавните образователни изисквания за системата на професионалното образование и обучение и Списъка на професиите за професионално образование и обучение. Националната агенция за професионално образование и обучение регулира професионалното обучение, провеждано в лицензираните центрове за професионално обучение.

Министерството на културата (МК) провежда държавната политика в училищата по изкуствата, участва в разработването, съгласуването и актуализирането на Държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии, участва в разработването, съгласуването и актуализирането на Списъка на професиите за професионално образование и обучение.

Министерството на здравеопазването (МЗ) участва в съгласуването на Списъка на професиите за професионално образование и обучение, определя хроничните заболявания и физическите увреждания, които са противопоказни за професионално образование и обучение по професии от Списъка на професиите за професионално образование и обучение.

Отрасловите министерства участват в разработването, съгласуването и актуализирането на Държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии, участват в разработването, съгласуването и актуализирането на Списъка на професиите за професионално образование и обучение, участват в съгласуването на държавния план-прием в училищата, които финансират, разпределят утвърдените по бюджета им финансови средства за професионално образование и професионално обучение и контролират тяхното ползване, определят свои представители в управителния съвет и експертните комисии по професионални направления в НАПОО.

Представителните организации на работодателите и организациите на работниците и служителите на национално равнище участват в разработването, съгласуването и актуализирането на Държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професии, участват в разработването, съгласуването и актуализирането на Списъка на професиите за професионално образование и обучение, определят свои представители в управителния съвет и експертните комисии по професионални направления в НАПОО, участват в организирането и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация и предлагат представители за участие в изпитните комисии.

Националният съвет за насърчаване на заетостта към министъра на труда и социалната политика е постоянно действащ орган за сътрудничество и консултиране при разработване на политиката по заетост.

Националният консултативен съвет по професионална квалификация на работната сила осъществява дейности по съгласуване на националната политика и стратегии за професионално обучение на работната сила, координиране между социалните партньори на национално равнище по ученето през целия живот, съгласуване на потребностите от професионално обучение.

На регионално равнище:

Дирекциите “Регионална служба по заетостта”, в комплекса от дейности по насърчаване на заетостта, организират осъществяването на държавната политика по обучението за придобиване на професионална квалификация, предлагат мерки и проекти за обучение, координират и подкрепят дейността на местните бюра по труда, включително и за услуги по професионално консултиране и ориентиране в региона.

Регионалните инспекторати по образование разработват програми и стратегии за развитие, функциониране и усъвършенстване на образователни структури на територията на областта, за професионално образование и обучение.

Постоянните и временните комисии по заетостта към областните съвети за регионално развитие определят, организират и контролират провеждането на държавната политика по насърчаване на заетостта и обучението за придобиване на професионална квалификация на регионално равнище.

Областната администрация участва в провеждането на държавната политика по заетостта и придобиването на професионална квалификация на регионално равнище.

На местно равнище:

Общините участват при формирането на политиката в областта на професионалното образование и обучение на територията им по отношение на потребността от кадри, професионалното ориентиране на ученици, безработни и други лица, развитието на материално-техническата база на училищата, центровете за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране чрез финансови средства от общинския бюджет.

Дирекциите “Бюро по труда” в комплекса от присъщите им дейности по посредничество за намиране на работа, осигуряват професионално информиране, консултиране и ориентиране за включване в най-подходяща програма/мярка за заетост и обучение; организират професионално и мотивационно обучение на заети и безработни лица.

Съветите за сътрудничество към дирекциите “Бюро по труда” на Агенцията по заетостта наблюдават изпълнението на програмите и мерките, включени в Националния план за действие по заетостта, упражняват контрол върху спазването на разпоредбите за подбор на съответните програми и мерки.

4. Институции за продължаващо професионално обучение

Продължаващото професионално обучение в страната се извършва от институции на формалното образование и обучение и на неформалното обучение.

Основни институции за продължаващото професионално обучение в областта на формалното образование и обучение съгласно ЗПОО са професионалните училища, професионалните гимназии, професионалните колежи и центровете за професионално обучение (ЦПО).

През 2003 година мрежата на професионалните училища в страната включва 470 професионални училища, гимназии и колежи, от които 421 са държавни, 12 - общински и 37 – частни. В 179 професионални училища, гимназии и колежи е проведено продължаващо професионално обучение.

Националната агенция за професионално образование и обучение лицензира центровете за професионално обучение и осъществява мониторинг върху дейностите им. Всички центрове, лицензирани след 2002 година, предлагат професионално обучение с придобиване на I, II и III степен на професионална квалификация. На настоящия етап функционират общо 146 лицензирани центъра и 169 филиала.

Основните трудности, които срещат институциите за продължаващо професионално обучение от формалната система, са свързани с недостиг на средства за модернизиране на материално-техническата база, липса на съвременна учебна и справочна литература, недостатъчна методическа подготовка на учителите и преподавателите за работа с възрастни, недостиг на средства за повишаване квалификацията на преподавателите, особено при реални производствени условия, недостатъчно ефективен диалог с работодателите и слаб интерес от тяхна страна за участие в процеса на продължаващото професионално обучение. Училищата, които провеждат продължаващо професионално обучение, изпитват допълнителни затруднения поради липсата на механизми за децентрализирано финансово управление на приходите от тази дейност.

Професионалните училища, професионалните гимназии и колежи, и лицензираните центрове за професионално обучение удостоверяват проведеното професионално обучение с документи съгласно Държавното образователно изискване за документите за системата на народната просвета.

Системата на висшето образование извършва продължаващо професионално обучение чрез обособени звена към висшите училища. Всички висши училища (51 бр.) в страната имат изградени звена за следдипломна квалификация, както и за обучение по професии и специалности на лица над 16 години.

За обучение на собствените си служители предприятията (28%) извършват неформално продължаващо професионално обучение. Формите на проведеното обучение са курсове за професионална квалификация, обучение на работното място, участие в семинари, конференции и други.

Съгласно ЗНЗ професионално обучение за безработни лица могат да извършват и самите работодатели при определени условия.

Неформално продължаващо професионално обучение предлагат и читалищата, но в малък брой случаи, въпреки че имат потенциал за такова обучение. Тези традиционно български културно-просветни сдружения могат да организират дейности за разширяване знанията на гражданите и приобщаването им към постиженията на науката, изкуството и културата. В по-малките градове и села те са единствените, които осигуряват достъп до библиотека, интернет, информация. Поради това те трябва да бъдат подпомогнати с оглед развитието на продължаващото професионално обучение.

Като цяло предизвикателствата пред системата на продължаващото професионално обучение се отнасят до: подобряване механизмите за информационна отвореност и обратна връзка; подобряване качеството на обучението и доближаването му до измеренията, осигуряващи достъп до европейския пазар на труда; създаване на механизми за мотивиране както на потребителите на квалификационни услуги, така и на организации, инвестиращи в продължаващото професионално обучение; обединяване на усилията между всички социални партньори, органите на местната власт и неправителствените организации, имащи отношение към развитието на човешките ресурси и икономическия напредък на страната.

II. СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ

Целта на развитието и усъвършенстването на продължаващото професионално обучение е:

Създаване и усъвършенстване на условията за придобиване, разширяване и развитие на професионалната квалификация на работната сила с оглед подобряване пригодността за заетост, професионална кариера и индивидуално развитие.

Във връзка с реализирането на стратегическата цел и с оглед перспективите за развитие за периода 2005-2010 г. се определят следните основни приоритети:

- 1. Усъвършенстване условията за достъп до продължаващо професионално обучение.**
- 2. Постигане ефективност на взаимодействието между институциите, ангажирани с продължаващото професионално обучение.**
- 3. Осигуряване на високо качество на продължаващото професионално обучение.**
- 4. Повишаване на инвестициите в продължаващото професионално обучение.**
- 5. Научно осигуряване на продължаващото професионално обучение.**

III. ДЕЙНОСТИ ПО РЕАЛИЗАЦИЯ НА СТРАТЕГИЧЕСКИТЕ ЦЕЛИ

ПРИОРИТЕТ №1

Усъвършенстване условията за достъп до продължаващото професионално обучение

Необходимо условие за включването на всеки гражданин в продължаващото професионално обучение е осигуряването на равни възможности за достъп независимо от пол, възраст, местоживееене, етническа принадлежност, социално и материално положение. Поради това предстоящите действия за подобряване на достъпа до продължаващото професионално обучение следва да се организират в система, предоставяща на хората свободен достъп до различните равнища, форми и методи за придобиване на знания и развитие на уменията. Основните принципи на тази система са: отвореност, разнообразие, широкообхватност, сравнимост, измеримост на резултатите, прозрачност и взаимно признаване на квалификациите.

За развитие условията за достъп до продължаващото професионално обучение е необходимо:

- наблюдение и анализиране на тенденциите, свързани с участието на хората над 16 г. в процеса на продължаващото професионално обучение;

- създаване на информационна система за търсене и предлагане на продължаващо професионално обучение;
- усъвършенстване на нормативната уредба относно условията за достъп до продължаващо професионално обучение;
- активизиране на обществената среда за учене през целия живот;
- разработване и прилагане на програма, отнасяща се до мотивация за включване в продължаващо професионално обучение със специален акцент върху неравностойните групи на пазара на труда;
- развитие на методите и условията за отворено обучение, в т.ч. чрез съществуващата мрежа за организиране на дистанционно обучение, включително електронно обучение.

	Дейност	Отговорни институции ³	Срок	Финансиране
1.	Анализ на състоянието на продължаващото професионално обучение в страната.	МОН, МТСП, НАПОО, НСИ	2005	ФАР, РБ
2.	Усъвършенстване на нормативната уредба, регламентираща възможностите за продължаващо професионално обучение.	МОН, МТСП, МФ, МИ, социални партньори	2005-2006	не изисквана
3.	Създаване на национална информационна система за търсенето и предлагането на професионално обучение.	МТСП, МОН и други министерства, НАПОО, социални партньори	2005 - 2006	ФАР, РБ
4.	Разработване и прилагане на програма за мотивация за включване в продължаващо професионално обучение.	АЗ, НИО, НАПОО, социални партньори, организации на регионална и местна власт	2005-2006	РБ
5.	Активизиране на информационната дейност за популяризиране на продължаващото професионално обучение, консултиране и ориентиране.	МТСП, МОН, НАПОО	2005-2007	РБ
6.	Създаване възможности за дистанционно и електронно обучение чрез съществуващата мрежа от компютърни кабинети по места.	МОН, НАПОО, регионални и местни заинтересовани институции и организации	2005-2010	РБ

ПРИОРИТЕТ №2

Постигане ефективност на взаимодействието и координацията на институциите, ангажирани с продължаващото професионално обучение

Стратегическият характер на продължаващото професионално обучение за подобряване конкурентоспособността на предприятията и професионалното развитие и адаптивността на работната сила предполага поемане на съвместни отговорности на институциите на национално, регионално и местно ниво (министерства, организации на работодателите, работниците и служителите, регионални и местни власти). За да се постигне максимална гъвкавост на взаимовръзките между продължаващото професионално обучение и потребностите на пазара на труда, е необходимо да се развие ефективно сътрудничество и взаимодействие на всички нива - национално, регионално и местно.

Реализирането на този приоритет изисква осъществяването на следните дейности:

- създаване на административен капацитет за координиране на сътрудничеството между институциите и социалните партньори по политиките в областта на продължаващото професионално обучение;
- усъвършенстване на нормативната уредба за определяне отговорностите на институциите, ангажирани с продължаващо професионално обучение;

- разширяване обхвата на колективното договаряне по обучението с оглед подобряване на адаптивността на предприятията и на тяхната работна сила към пазара на труда;
- създаване на мрежа за отворен диалог на национално, регионално и местно ниво между институции, ангажирани с продължаващо професионално обучение;
- разширяване на услугите в областта на продължаващото професионално обучение на регионално и местно ниво в достъпна форма за специфични целеви групи.

	Дейност	Отговорни институции	Срок	Финанс иране
1.	Създаване на административен капацитет за координиране междуинституционалното сътрудничество в областта на продължаващото обучение.	МТСП, МОН, НАПОО	2005	РБ
2.	Усъвършенстване на нормативната уредба относно отговорностите на институциите, ангажирани с продължаващото професионално обучение.	МТСП, Министерства, социални партньори	2005-2006	Не изисква финансиране
3.	Разработване на мерки за подобряване рамката на колективното договаряне по отношение продължаващото професионално обучение на работната сила.	МТСП, Министерства, социални партньори	2005-2007	РБ
4.	Активизиране участието на гражданското общество на регионално и местно равнище в диалога за продължаващото професионално обучение.	Институции и организации на регионално и местно ниво	2005-2007	РБ
5.	Създаване на координационни съвети за продължаващо професионално обучение на доброволен принцип на местно равнище.	АЗ, бюро по труда, РИО, институции и организации на местно ниво, социални партньори	2005-2006	РБ
6.	Популяризиране на програми за продължаващо професионално обучение.	МТСП, Министерства, социални партньори, институции и организации на регионално и местно ниво	2005-2010	РБ

ПРИОРИТЕТ №3

Осигуряване на високо качество на продължаващото професионално обучение

Високото качество е първостепенна необходимост за продължаващото професионално обучение за осигуряване на сравнимост с европейските практики до 2010 г. Високото качество на обучението се отразява непосредствено върху пригодността на работната сила за заетост, върху производителността и конкурентоспособността на предприятията и работната сила за намаляване на безработицата и преодоляване на социалната изолация. Този приоритет се свързва със заложените в Стратегията за заетост 2004-2010 г. предстоящи действия за повишаване на заетостта.

За целта се предвижда:

- подобряване квалификацията на преподавателския персонал в областта на продължаващото професионално обучение;
- подобряване капацитета на доставчиците на продължаващо професионално обучение;

- разработване на пакет от общи принципи за валидизация на неформалното обучение или самостоятелното учене, за осигуряване на съвместимост с тези на страните от Европейския съюз;
- въвеждане на европейските инструменти за признаване и оценяване на квалификации;
- постигане на висока култура на ученето чрез информирание, консултиране и ориентиране;
- осъвременяване на материално-техническата учебна база.

№	Дейност	Отговорни институции	Срок	Финансирание
1.	Подготовка и изпълнение на програми за подобряване квалификацията на преподавателския персонал в областта на продължаващото професионално обучение.	МОН, институциите, ангажирани с квалификация на преподавателския персонал, МТСП, национално представителни работодателски организации	2005-2008	ФАР, РБ
2.	Провеждане на програми за обучение на ръководителите на институциите – доставчици на продължаващо проф. обучение за стратегическо планиране, определяне на потребностите от обучение, маркетинг на квалиф. услуги и др.	МТСП, МОН, НАПОО, МИ, социални партньори	2005-2008	РБ
3.	Мотивиране на висшите училища за включване на обучение по андрагогика в учебния план на педагогическите специалности.	МОН, висши училища	2005-2006	Не изисква финансиране
4.	Осъвременяване на материалната база за провеждане на продължаващо професионално обучение.	Отговорни институции на национално, регионално и местно ниво	2005-2010	ФАР, ЕСФ, РБ, частен капитал,
5.	Разработване и въвеждане на система за валидизация на квалификацията, придобита чрез неформалното обучение или самостоятелното учене.	МОН, МТСП, социални партньори	2005-2007	РБ
6.	Изграждане на система и въвеждане на европейските инструменти за признаване и оценяване на квалификации.	МОН, МТСП, НАПОО	2005-2008	РБ
7.	Обучение на работодатели за усвояване на средства за професионално обучение на персонала от целевите фондове.	МТСП, браншови камари	2005-2007	РБ, ЕСФ

ПРИОРИТЕТ № 4

Повишаване на инвестициите в продължаващото професионално обучение

Инвестициите в човешкия капитал в България през последните години отбелязват противоречиви тенденции. Независимо че голяма част от работодателите и отделните хора осъзнават значимостта на този фактор, делът на проведеното продължаващо професионално обучение е все още незначителен. Необходимо е да се преодолее негативното влияние на ниските доходи на населението и икономическата нестабилност и неразбирането на част от работодателите.

В този контекст съществено е следното:

- постигане на осведоменост на персонала за предоставяното от работодателите продължаващо професионално обучение; разпространяване на добри практики;
- въвеждане на нови мерки и данъчни стимули за насърчаване на работодателите да повишават квалификацията на работниците и служителите си;
- въвеждане на ефективни мерки за насърчаване на безработни за участие в продължаващо професионално обучение с отчитане спецификата на регионите със структурна безработица, селските региони и рисковите групи;
- повишаване управленската култура на работодателите за разработване на краткосрочни, средносрочни и дългосрочни планове за развитие на човешките ресурси в малките и средни предприятия;
- въвеждане на нови мерки и поощрения за насърчаване на отделния човек за участие в продължаващо професионално обучение.

№	Дейност	Отговорни институции	Срок	Финансиране
1.	Разширяване на мерките за насърчаване инициативите за продължаващо професионално обучение за безработни, съобразено със специфичните потребности на регионите и целевите групи. Ангажиране на общините за планиране ресурсното подпомагане на продължаващото професионално обучение на територията им.	МТСП, МФ, МИ, РИО, общински администрации и други институции, ангажирани с продължаващо професионално обучение	2005-2010	РБ, ЕСФ
2.	Разширяване и оптимизиране на мерките за насърчаване на работодателите за повишаване квалификацията на работниците и служителите им.	МТСП, МФ, МИ и организации на работодателите, други институции, ангажирани с продължаващо професионално обучение	2005-2010	РБ, ЕСФ
3.	Създаване и реализиране на проекти за обучение на работодатели по разработване на планове за развитие на човешките ресурси в малките и средни предприятия.	МТСП, МИ, Организации на работодателите	2005-2007	РБ
4.	Разширяване на мерките за стимулиране на индивида за участие в продължаващо професионално обучение.	МТСП, МФ, МИ, организации на работниците и служителите, други институции, ангажирани с продължаващо професионално обучение	2005-2010	РБ
5.	Изменение на действащите финансови процедури за превръщане на реализираните собствени приходи в държавните училища в стимул за осигуряване дейностите по продължаващо професионално обучение.	МОН, МФ	2005	РБ
6.	Въвеждане на мерки, свързани с развитието на човешкия ресурс чрез продължаващо професионално обучение в регионалните планове за развитие.	МРРБ, регионална и местна власт	2005-2010	РБ

ПРИОРИТЕТ №5

Научно осигуряване на продължаващото професионално обучение

Съществуването на ефективна система за продължаващо професионално обучение предполага наличие на методология, дидактически подходи, анализи и изследвания. Научноизследователският капацитет на висшите училища не се използва пълноценно за анализ и подпомагане развитието на продължаващото професионално обучение в страната, за изследвания, подпомагащи разработването на политики в областта на продължаващото професионално обучение. Почти липсва научноизследователска дейност в областта на развитието на човешките ресурси към различните ведомства, вкл. на национално равнище. Това нарушава процеса на изграждане на решения във времето и се отразява неблагоприятно върху тяхното качество.

За изпълнение на този приоритет се предвижда:

- методическо подпомагане на педагогическия персонал за провеждане на продължаващо професионално обучение на лица над 16 години;
- информационна осигуреност на научноизследователската дейност;
- събиране, популяризиране и внедряване на добри практики в областта на продължаващото професионално обучение.

№	Дейност	Отговорни институции	Срок	Финанс иране
1.	Развитие на научно-изследователския капацитет и институционално изграждане.	МОН, МТСП, МИ, МФ, работодателски организации	2005-2007	РБ
2.	Разработване и прилагане на методология за обучение на възрастни.	МОН, МТСП, НАПОО, НИО	2005-2007	ФАР, РБ
3.	Разпространяване на резултатите от научноизследователската дейност в областта на продължаващото професионално обучение.	МТСП, МОН, НАПОО, НИО, институции и организации на национално равнище	2007-2010	РБ
4.	Проучване, популяризиране и внедряване на добри практики в областта на продължаващото професионално обучение.	МТСП, МОН, НАПОО, НИО	2005-2010	РБ

IV. ФИНАНСОВА ОСИГУРЕНОСТ НА ПРОДЪЛЖАВАЩОТО ПРОФЕСИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ

Инвестирането в качеството на човешките ресурси е част от общата социална политика на Република България.⁴

Анализът на съществуващите тенденции в развитието на продължаващото професионално обучение и предизвикателствата на присъединяването към Европейския съюз налагат извода за необходимост от осезателно увеличаване на влаганите средства за обучение. Осъществяването на целите и националните приоритети, заложи в Стратегията, изисква значителни финансови ресурси.

Като цяло се очаква увеличение на дела на публичните разходи за образование (за 2002 г. те са 4,6% от БВП, по предварителни данни за 2003 г. - 4,9% от БВП)⁵ и в т.ч. за професионално обучение.

Необходимо е да се увеличават значително средствата, инвестирани от работодателите за поддържане и повишаване на професионалната квалификация на заетата работна сила в предприятията.

Използваният подход на **програмно ориентиране** на средствата от Републиканския бюджет следва да получи масово приложение. Това ще даде възможност максимално ефективно да бъдат реализирани финансовите средства за постигане целите на стратегията чрез отговорните институции - МТСП, МОН, МФ, МИ, МРРБ, ММС и др. агенции и ведомства. Всички те ще работят за изпълнение на основните приоритети на стратегията съгласно определените срокове.

Притокът на средства от **международна помощ** ще продължи да има съществен принос за осигуряването на средства за професионално обучение за различни институции и целеви групи.

На тази основа за периода 2005-2010 година се предвижда да се използват следните източници за финансиране на продължаващото професионално обучение:

- средства от Републиканския бюджет, разпределени по отговорни институции, областни и общински администрации;
- програма PHARE – в частта “Социално и икономическо сближаване”;
- структурните фондове на Европейския съюз (след 2007 г.);
- международни източници;
- средства на работодателите, включително чрез прилагане на схеми за коопериране между малките и средните предприятия и обединяване на финансовите ресурси за провеждане на обучение за професионална квалификация;
- собствени приходи на доставчиците на професионално обучение;
- лични средства за развитие на индивидуалната работна сила;
- други средства на общините, местни юридически лица, неправителствени организации и др;
- спонсорства, дарения и др.

Ефективното използване на посочените възможности за финансиране на продължаващото професионално обучение предполага висока степен на координация в ползването на източниците съобразно приоритетите на продължаващото професионално обучение на различните равнища.

V. ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ

В периода на социално-икономическите промени в обществото е необходимо доставчиците на продължаващо професионално обучение да насочат дейностите си към нуждите на пазара на труда. По-тясното сътрудничество между всички институции, които имат отношение към продължаващото професионално обучение, ще повиши съответствието на курсовете с настоящите и бъдещите нужди на пазара на труда.

Чрез прилагането на стратегията се очаква:

- създаване на действаща информационна система за търсенето и предлагането на продължаващо професионално обучение;
- подобряване на гражданската информираност и мотивиране за участие в продължаващо професионално обучение;
- увеличаване броя на участниците в продължаващото професионално обучение;
- подобряване взаимодействието и координацията на институциите и организациите, отговорни за продължаващото професионално обучение на национално, регионално и местно ниво;
- повишаване съответствието между търсене и предлагане на професионални квалификации;
- укрепване капацитета на доставчиците на професионално обучение по отношение на маркетинговата им дейност и качеството на предлаганото продължаващо професионално обучение;
- нарастване броя на предлаганите курсове за продължаващо професионално обучение като част от активните мерки на пазара на труда за постигане на дълготрайна заетост;
- подобряване достъпа до електронно обучение чрез изграждане на инфраструктури като гъвкава форма на обучение и стимул за развитие на продължаващото професионално обучение;
- намаляване на регионалните различия в заетостта и пазара на труда;
- повишаване на медийния интерес и активизиране на обществения диалог по проблемите на продължаващото професионално обучение.

VI. МОНИТОРИНГ НА ДЕЙНОСТИТЕ ПО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА СТРАТЕГИЯТА

Целта на мониторинга на дейностите по изпълнение на стратегията е да се осигури навременното им и качествено изпълнение.

Разнообразието на дейностите налага всяка от тях да бъде предмет на специален мониторинг. За целта е необходимо изпълнението на всяка дейност да се конкретизира в съответни задачи. Те трябва да позволяват оценка и контрол на напредъка на изпълнението на стратегията в съответствие със спецификата на отделните параметри. Субектът на мониторинга се определя от кръга на посочените, отговорни за изпълнението ѝ, институции.

Изпълнението на стратегията като цяло поставя необходимостта от провеждане и на общ мониторинг. Неговата основна цел е да осигури синхрона и взаимното подпомагане при реализиране на набелязаните дейности и приоритети. Предвижда се той да се осъществява като функция на създадения административен капацитет за координиране междуинституционалното сътрудничество в областта на политиките за продължаващо професионално обучение, заложен като дейност № 1 в приоритет № 2.

РЕЧНИК НА ОСНОВНИТЕ ПОНЯТИЯ

Продължаващо професионално обучение - обучение на лица над 16 години за придобиване, разширяване и усъвършенстване на професионалната квалификация с цел подобряване на пригодността за заетост, подпомагане на професионалната кариера и индивидуалното развитие.

Формално обучение – обучение, което се реализира в рамките на институциите за професионално обучение, определени в чл.18 от ЗПОО, и се характеризира с придобиването на национално признат документ за удостоверяване на придобитата квалификация.

Неформално обучение – обучение, осъществявано в рамките на всяка организирана дейност извън формалната система.

Самостоятелно учене – процес на учене (и самообучение) през целия живот на човека, посредством който се придобиват знания и умения, нагласи, интелектуални ценности от ежедневието чрез образователни въздействия и чрез източници на окръжаващата социална и материална среда, включително библиотеки и масмедии.

Учение през целия живот – процес на усвояване и придобиване на знания и умения чрез формално и неформално обучение и учене, и чрез самостоятелно учене в продължение на цялата жизнена дейност на човека.

Ученето през целия живот се разглежда от позицията на обществото като един от най-важните фактори за развитие и усъвършенстване на професионалната реализация и насърчаване на активното участие на гражданите в икономическия живот. То е необходима предпоставка за свободното движение на работната сила и ръководен принцип за понататъшното развитие на системите за образование и обучение в България.

¹ По данни на Националния статистически институт.

² По данни на административната статистика на Агенцията по заетостта.

³ Водещата институция е записана на първия ред.

⁴ Правителствена програма, Национален план за икономическо развитие (2000–2006), Национален план за действие по заетостта (2002, 2003, 2004), Съвместен доклад за оценка на приоритетите в политиката по заетостта в Република България и Доклад за напредъка 2003 г., Стратегия по заетостта 2004-2010 г. и др.

⁵ По данни на Националния статистически институт.